

Sygn. akt II CSK 498/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Kazimierz Zawada (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Kozłowska

SSN Karol Weitz

w sprawie z powództwa K. I Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu
Inwestycyjnego Zamkniętego z siedzibą w W.

przeciwko K. W., P. W. i B. W. -

następcom prawnym Z.W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 2 lutego 2018 r.,

skargi kasacyjnej pozwanych

od wyroku Sądu Apelacyjnego w Ł.

z dnia 21 stycznia 2015 r., sygn. akt I ACa .../14,

**oddala skargę kasacyjną i nie obciąża pozwanych kosztami
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2014 r. zasądził od pozwanego Z.W. (poprzednika prawnego obecnych pozwanych) na rzecz strony powodowej – K. I Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w W. – kwotę 422.253,58 zł, z odsetkami umownymi w wysokości czterokrotności stopy lombardowej NBP od kwoty 139.494,64 zł (niespłacony kapitał) od dnia 8 marca 2012 r. oraz odsetkami ustawowymi od kwoty 282.758,94 zł (suma odsetek od niespłaconego kapitału) od dnia 8 marca 2012 r. (8 marca 2012 r. – data wniesienia pozwu).

Strona powodowa uzasadniając swoje żądanie powołała się na nabycie od PKO BP SA na podstawie umowy z dnia 17 września 2010 r. wierzytelności wobec Z.W. na dochodzoną kwotę, z umowy kredytu zawartej 12 września 1997 r. z PKO BP SA przez Z.W. na potrzeby prowadzonej przez niego działalności gospodarczej.

Okres kredytowania został określony w umowie zawartej z K. W. na jeden rok. Aneks nr 1 przedłożono okres kredytowania o następny rok. Aneks nr 2 dokonano zmiany osoby kredytobiorcy; w miejsce Z.W. wstąpił Z. W. . Kolejnymi aneksami przedłużano okres kredytowania o następne lata. Pismem z dnia 12 września 2001 r. kredytodawca wezwał pozwanego w związku z upływem okresu kredytowania do spłaty kredytu.

W dniu 1 października 2007 r. Z. W., po wcześniejszych dwóch ugodach z PKO BP SA zawartych w 2002 r., dotyczących terminu i sposobu spłaty kapitału oraz odsetek za opóźnienie, uznał dług wobec PKO BP SA według stanu na dzień 30 września 2007 r. Zaakceptował warunki ratalnej spłaty długu. Termin zapłaty ostatniej raty długu przypadał na 30 września 2009 r.

Ze względu na niewywiązanie się Z.W. ze swych zobowiązań, PKO BP SA wystawiła wobec niego w dniu 31 maja 2010 r. bankowy tytuł egzekucyjny na: 139 494,64 zł - należność główna, i 241 331,07 zł – odsetki naliczone do dnia 30 maja 2010 r. W dniu 30 czerwca 2010 r. bankowy tytuł egzekucyjny opatrzone sądową

klauzulą wykonalności. Postępowanie egzekucyjne prowadzone wobec Z.W. na podstawie powstałego w ten sposób tytułu wykonawczego zostało umorzone.

Na podstawie umowy z dnia 17 września 2010 r. zawartej z PKO BP S.A., K. I Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty nabył od PKO BP S.A., za ustaloną w umowie cenę, przysługującą PKO BP S.A. wobec Z.W., wierzytelność o zwrot kredytu wraz z wszelkimi prawami z nią związanymi i zabezpieczeniami. Pismem z 7 października 2010 r. PKO BP SA zawiadomiła Z.W. o dokonany przelew przysługującej jej wobec niego wierzytelności.

Na wymienioną w sentencji wyroku Sądu Okręgowego z dnia 28 kwietnia 2014 r. kwotę 282.758,94 zł składały się odsetki od niespłaconego kapitału naliczane na rzecz PKO BP SA do dnia 17 września 2010 r., tj. do dnia zbycia spornej wierzytelności, według zastrzeżonej w umowie stopy dla kredytów przeterminowanych (240.121,15 zł), i odsetki od niespłaconego kapitału naliczane na rzecz strony powodowej od dnia 25 września 2010 r. do dnia poprzedzającego dzień wniesienia pozwu, tj. do 7 września 2010 r., w wysokości czterokrotności stopy lombardowej NBP (42.570,79 zł).

Wyrokiem z dnia 21 stycznia 2015 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację Z.W. od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 28 kwietnia 2014 r. Podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego i jego ocenę prawną o skutecznym nabyciu przez stronę powodową od PKO BP SA wobec Z.W. w drodze przelewu, tytułem kupna, w dniu 17 września 2010 r., wierzytelności z umowy kredytu na zasądzoną kwotę.

Skarżąc w całości wyrok Sądu Apelacyjnego, Z. W. przytoczył jako podstawy kasacyjne:

- niezastosowanie art. 58 § 2 k.c. w związku z art. 9 ust. 2 pkt 6 i art. 9 ust. 3 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (Dz.U.2007.50.331, obecnie: jedn. tekst: Dz.U.2017.229 – dalej: „u.o.k.k.”) i uwzględnienie przy wyrokowaniu § 4, 7 - 9 umowy z dnia 12 września 1997 r., § 7 aneksu nr 1 z dnia 12 września 1997 r., § 3, 11, 13 - 15 aneksu nr 6 z dnia 3 września 1999 r., § 3, 11 - 15 aneksu nr 8 z dnia 13 września 2000 r., zawierających niedozwolone klauzule bankowe;

- błędną wykładnię art. 96 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz.U.1997.140.939, obecnie jedn. tekst.: Dz.U.2017.1876 ze zm. – dalej: „pr. bank.”) w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 kwietnia 2015 r., P 45/12;

- błędną wykładnię art. 518 § 1 k.c. w związku z art. 6 k.c. przez przyjęcie, że strona powodowa nabyła „spłaconą Bankowi wierzytelność w całości”;

- błędną wykładnię art. 482 § 2 k.c. w związku z art. 509 § 2 k.c. przez przyjęcie, że strona powodowa miała prawo do odsetek od odsetek;

- błędną wykładnię art. 509 k.c. przez przyjęcie, że na stronę powodową przeszło prawo do pobierania odsetek karnych, mimo iż wygasło ono jako związane z kredytem w chwili zakupu wierzytelności przez stronę powodową.

Postanowieniem z dnia 16 listopada 2015 r. postępowanie kasacyjne zostało zawieszone z powodu śmierci Z.W.. Postanowieniem z dnia 24 sierpnia 2017 r. Sąd Najwyższy podjął postępowanie kasacyjne z udziałem K. W., P. W. i B. W. – spadkobierców zmarłego pozwanego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W świetle poczynionych w sprawie ustaleń brak jakichkolwiek podstaw do uznania, że strona powodowa dochodzi zapłaty w wyniku wstąpienia, zgodnie z art. 518 k.c., w prawa zaspokojonego wierzyciela, tj. w prawa PKO BP SA, wynikające z umowy, której stroną był Z.W., w następstwie dokonania zapłaty na rzecz PKO BP SA zamiast kredytobiorcy. Jeżeli tak było, to istotnie strona powodowa nabyłaby wierzytelność PKO BP SA z umowy kredytu, której stroną był Z.W., w granicach jedynie dokonanej zapłaty jego długu z tej umowy na rzecz PKO BP SA (art. 518 § 1 k.c.). Tak jednak niewątpliwie nie było. Wstąpienie w prawa zaspokojonego wierzyciela ze skutkiem określonym w art. 518 § 1 k.c. jest możliwe tylko w przypadkach określonych w tym przepisie. Zgodnie z tym przepisem, osoba trzecia wstępuje w prawa zaspokojonego wierzyciela:

- jeżeli płaci cudzy dług, za który jest odpowiedzialna osobiście albo pewnymi przedmiotami majątkowymi;

- jeżeli przysługuje jej prawo, przed którym spłacona wierzytelność ma pierwszeństwo zaspokojenia;
- jeżeli działa za zgodą dłużnika w celu wstąpienia w prawa wierzyciela; zgoda dłużnika powinna być pod nieważnością wyrażona na piśmie;
- jeżeli to przewidują przepisy szczególne.

Transakcji między stroną powodową a PKO BP SA dokonanej w dniu 17 września 2010 r. nie można – jak wykazały w sposób niebudzący wątpliwości sądy orzekające w toku instancji – zaliczyć do żadnego z tych przypadków. Sądy *meriti* trafnie zakwalifikowały tę transakcję jako przelew wierzytelności tytułem sprzedaży.

Mimo iż przepisy art. 509 - 516 k.c. stanowią ogólnie o przelewie wierzytelności, nie ulega wątpliwości, że przedmiotem przelewu mogą być także tylko niektóre z roszczeń lub innych uprawnień przysługujących wierzycielowi albo tylko części tych roszczeń lub uprawnień, jeżeli ich samodzielnemu zbyciu nie sprzeciwia się ustawa, właściwość zobowiązania lub zastrzeżenie o niezbywalności pochodzące od stron stosunku zobowiązaniowego. O tym więc, w jakim zakresie wierzytelność przechodzi z cedenta na cesjonariusza, rozstrzyga przede wszystkim wola stron umowy przelewu. Ponadto, określając zakres uprawnień nabywanych przez cesjonariusza, należy mieć na względzie art. 509 § 2 k.c. Według tego przepisu, wraz z przelaną wierzytelnością przechodzą na nabywcę związane z nią prawa, w szczególności roszczenie o zaległe odsetki (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 września 1998 r., I CKN 822/97, 6 listopada 2002 r., II CK 16/02, i 10 września 2015 r., II CSK 661/14).

Choć – jak wskazano – możliwy jest przelew jedynie części wierzytelności, a o tym, w jakim zakresie wierzytelność przechodzi z cedenta na cesjonariusza, rozstrzyga przede wszystkim wola stron umowy przelewu, to sama, uzgodniona przez strony umowy przelewu wysokość ceny nabycia wierzytelności, w przypadku przelewu wierzytelności pieniężnej tytułem sprzedaży, nie pozwala zasadnie wnioskować o dokonaniu przelewu tej wierzytelności jedynie do wysokości uzgodnionej ceny. Cena sprzedaży wierzytelności zależy od wielu różnych czynników, a utożsamianie rozmiaru zbycia wierzytelności pieniężnej, której

dotyczy umowa przelewu, z wysokością uzgodnionej ceny, podważałoby całkowicie gospodarczy sens obrotu wierzytelnościami pieniężnymi.

Z dokonanych w sprawie ustaleń wynika w sposób nie budzący wątpliwości, że przedmiotem przelewu na powodowy Fundusz była cała wierzytelność przysługująca PKO BP SA wobec Z.W. z umowy kredytu, której on był stroną, wraz – zgodnie z wyraźnym, zharmonizowanym z art. 509 § 2 k.c. postanowieniem umowy przelewu – z prawami z nią związanymi.

Prawem związanym z wierzytelnością, przechodzącym z cedenta na cesjonariusza w braku odmiennego zastrzeżenia w umowie przelewu, jest w szczególności, jak wspomniano, wyraźnie wymienione w art. 509 § 2 k.c. roszczenie o zaległe odsetki, ale też niewątpliwie – choć w art. 509 § 2 k.c. wyraźnie nie zostało ono wymienione – roszczenie o przyszłe odsetki.

Podniesiony w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 482 § 2 w związku z art. 509 § 2 k.c. jest niezrozumiały. Zgodnie z art. 482 § 2 k.c., od zaległych odsetek można żądać odsetek za opóźnienie dopiero od chwili wytoczenia o nie powództwa, chyba że po powstaniu zaległości strony zgodziły się na doliczenie zaległych odsetek do dłużnej sumy. Artykuł 482 § 2 k.c., uchyla to, przewidziane w § 1 ograniczenie możliwości żądania odsetek od odsetek za opóźnienie, w odniesieniu do pożyczek długoterminowych udzielanych przez instytucje kredytowe. W długoterminowej umowie kredytowej dopuszczalne jest zatem zastrzeżenie zapłaty w przyszłości na rzecz banku jako instytucji kredytowej odsetek od zaległych i skapitalizowanych odsetek w razie opóźnienia się kredytobiorcy z zapłatą (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2001 r., V CKN 603/00, i 12 sierpnia 2009 r., IV CSK 111/09).

Roszczenie instytucji kredytowej o zaległe odsetki, obejmujące zgodnie z umową stron, tak jak na to zezwala art. 482 § 2 k.c., także odsetki od zaległych odsetek, nie może być jednak uznane za ściśle związane z instytucją kredytową i w konsekwencji jako takie – za niezbywalne ze względu na swoją właściwość zgodnie z art. 509 § 1 k.c. To że art. 482 § 2 k.c. przyznaje możliwość odejścia w określonych granicach od zakazu anatocyzmu tylko instytucjom kredytowym nie stanowi wystarczającej racji do zajęcia odmiennego stanowiska i zróżnicowania

pod względem zbywalności tego roszczenia od innych roszczeń instytucji kredytowych o świadczenia pieniężne już wymagalne (rozpatrywana sytuacja jest istotnie różna od będącej przedmiotem oceny w sprawie, w której zapadł wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2004 r., III CK 545/02).

Przelewu z dnia 17 września 2010 r. w zakresie dotyczącym roszczenia o zaległe odsetki nie można zatem skutecznie kwestionować z powołaniem się na wchodzenie w zakres tych odsetek także odsetek ustalonych z dozwolonym w art. 482 § 2 k.c. instytucjom kredytowym (tylko instytucjom kredytowym) odejściem od zakazu anatocyzmu, wywodząc stąd, że przewidzianą w art. 382 § 2 k.c. możliwość odstępstwa od zasady anatocyzmu mają tylko instytucje kredytowe, niezbywalność tego roszczenia ze względu na jego właściwość zgodnie z art. 509 § 2 k.c.

Bardziej złożona jest kwestia zbywalności roszczenia o przyszłe odsetki od odsetek zastrzeżonych w zgodzie z art. 482 § 2 k.c. W okolicznościach sprawy nie ma jednak potrzeby podejmowania tej kwestii. Kwota odsetek za opóźnienie naliczonych na rzecz strony powodowej w okresie po zawarciu umowy przelewu mieści się w granicach maksymalnej wysokości odsetek umownych, wyznaczonej przez art. 359 § 2¹ i § 2² k.c. w brzmieniu sprzed 1 stycznia 2016 r. (zastosowany przez Sąd Okręgowy w powiązaniu z art. 481 § 2 *in fine* k.c.).

Trafnie przy tym sądy orzekające w sprawie wskazały, że cesjonariusz wstępując w pozycję prawną cedenta wstępuje w nią także w zakresie dotyczącym należnych od niego odsetek. Jeżeli zatem strony umowy kredytu: cedenta (kredytodawcę) i dłużnika (kredytobiorcę), wiązała umowna stopa odsetek, to wiąże ona co do zasady także na tych samych zasadach cesjonariusza, który nabył wierzytelność kredytodawcy.

W konsekwencji nie przystaje do stanu faktycznego sprawy także zarzut naruszenia art. 509 k.c. przez przyjęcie, że na stronę powodową przeszło prawo do pobierania odsetek karnych, mimo iż wygasło ono jako związane z kredytem w chwili zakupu wierzytelności przez stronę powodową.

Zawarte w skardze twierdzenia o niezastosowaniu art. 58 § 2 k.c. w związku z art. 9 ust. 2 pkt 6 i art. 9 ust. 3 u.o.k.k. i uwzględnienie przy wyrokowaniu § 4, 7 - 9

umowy z dnia 12 września 1997 r., § 7 aneksu nr 1 z dnia 12 września 1997 r., § 3, 11, 13 - 15 aneksu nr 6 z dnia 3 września 1999 r., § 3, 11 - 15 aneksu nr 8 z dnia 13 września 2000 r., zawierających niedozwolone klauzule bankowe, nie było dotychczas przez stronę pozwaną podnoszone, mimo iż sprawa była dwukrotnie rozpoznawana w pierwszej instancji i dwukrotnie w postępowaniu apelacyjnym. Nie tylko jednak z tego powodu twierdzenia te budzą zasadnicze wątpliwości. Ustawa o ochronie konkurencji i konsumentów, której skarga przypisuje zasadnicze znaczenie w argumentacji wspierającej te twierdzenia, weszła w życie 20 czerwca 2007 r., a umowa kredytu, będąca źródłem przelanej wierzytelności, jak i wszystkie aneksy do niej zostały zawarte wcześniej. Poza tym art. 9 ust. 3 u.o.k.k. uznaje za nieważne czynności prawne będące przejawem nadużywania pozycji dominującej. Aby zatem można było stwierdzić nieważność czynności prawnej na podstawie art. 9 ust. 3 u.o.k.k., należy najpierw wykazać pozycję dominującą danego przedsiębiorcy na rynku właściwym, a następnie – nadużycie przez niego tej pozycji; dotyczy to także przypisywanego PKO BP SA w skardze kasacyjnej narzucania uciążliwych warunków umów przynoszących jej nieuzasadnione korzyści (art. 9 ust. 2 pkt 6 u.o.k.k.). W ustalonym stanie faktycznym sprawy brak jednak jakichkolwiek danych potrzebnych do ustalenia pozycji dominującej tego banku na rynku właściwym w rozumieniu miarodajnych przepisów. A bez stwierdzenia pozycji dominującej danego przedsiębiorcy na rynku właściwym, nie może być oczywiście mowy o nadużyciu przez niego takiej pozycji; jeśli bowiem nie ma on takiej pozycji, to nie może jej nadużyć (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2016 r., V CSK 662/15).

Zarzut niezastosowania art. 58 § 2 k.c. nie został poza powiązaniem go z twierdzeniami o naruszeniu art. 9 ust. 2 pkt 6 i art. 9 ust. 3 u.o.k.k. poparty jakimkolwiek uzasadnieniem.

Całkowicie bezprzedmiotowa jest podstawa kasacyjna powołująca się na naruszenie art. 96 ust. 1 pr. bank. w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 kwietnia 2015 r., P 45/12. Podstawa ta odnosi się do bankowego tytułu egzekucyjnego wydanego w dniu 31 maja 2010 r. przez PKO BP SA, a przedmiotem rozpoznawanej skargi kasacyjnej jest wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 21 stycznia 2015 r., oddalający apelację strony pozwanej od

wyroku Sądu Okręgowego z dnia 28 kwietnia 2014 r., uwzględniającego powództwo o zasądzenie, wytoczone już po wydaniu tego tytułu i przez inny podmiot niż bank, na który tytuł ten opiewał.

Ze względu na bezzasadność przytoczonych podstaw kasacyjnych Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.), a kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnął na podstawie art. 102 k.p.c.

kc

aj